

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Будник Олени Богданівни
на дисертацію Луцинської Олени Володимирівни
«Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх
учителів початкових класів у процесі професійної підготовки», подану
до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 015 «Професійна освіта»

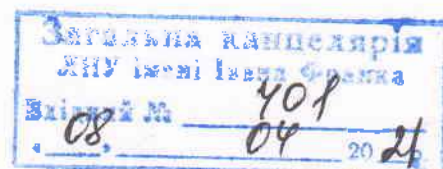
Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. У сучасних умовах цифровізації всіх сторін суспільного життя та упровадження концептуальних засад реформи «Нова українська школа» актуалізується проблема розвитку цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу. Передусім це стосується педагогічних працівників, котрі повинні бути готовими професійно використовувати ІКТ у роботі з учнями, володіти навичками безпечної роботи у мережі Інтернет; застосовувати цифрові освітні ресурси для обміну та поширення навчальної інформації; забезпечувати ефективне упровадження методик онлайн навчання, здійснювати зворотній зв'язок з аудиторією та ін. У цьому контексті проблема дослідження О. В. Луцинської є особливо актуальною. Зважаючи на те, що тема дисертації була затверджена ще в 2016 році, її актуальність лише зростає, адже в умовах дистанційного та змішаного навчання учнів особливо необхідним є високий рівень є ІК-культури вчителя початкової школи.

Дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету «Педагогічна наука та освіта у класичному університеті: акмеологічний підхід» (0116U001694)».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

1. Науковий апарат дослідження О. В. Луцинської відповідає вимогам, що пред'являються до дисертаційних робіт. Авторка чітко визначила методологію дослідження, що позитивно позначилося на здійсненні наукового пошуку, обґрунтуванні основних положень дисертаційної праці в цілому.

Дисертанткою на високому науковому рівні здійснено *аналіз сутності і змісту базових понять дослідження*: «культура», «культурологічний підхід», «інформаційна культура», «комунікативна культура», «комунікаційна культура», «інформаційно-комунікаційна культура вчителя початкових класів», «технології навчання», «нові інформаційні технології навчання» та ін.

Так, основна дефініція, якою є *інформаційно-комунікаційна культура вчителя* визначена як «підструктура педагогічної культури, яка інтегрує в собі професійні знання, вміння й навички роботи в інформаційному середовищі, комунікативної діяльності, знання професійної етики і естетики у використанні пропонованих і створенні власних інформаційних продуктів для здійснення освітньої діяльності». Відповідно *формування інформаційно-комунікаційної культури* дисертантка розглядає як «цілісну, динамічну, мобільну систему, у межах якої здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів».

Варто відзначити вдалу спробу авторки з урахуванням результатів опитування педагогів початкової школи не лише виявити рівень їхньої ІК-культури, а й запропонувати *авторську структурно-функціональну модель* розвитку інформаційно-комунікаційної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі їх професійної підготовки, складниками якої є: мета, завдання, методологічні підходи, компоненти інформаційно-комунікаційної культури майбутніх учителів початкових класів; етапи, загальнодидактичні і специфічні методичні принципи, форми, технології, методи, засоби навчання; рівні сформованості інформаційно-комунікаційної культури, критерії, педагогічні умови.

Позиції, подані у науковій новизні, мають вагомe значення для сучасної педагогічної науки, несуть теоретичну цінність, а також відображають авторське бачення вирішення проблеми. На належному рівні представлено методологічні підходи дослідження (системний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, культурологічний і технологічний), які логічно проходять крізь усю роботу.

Нам імпонує логіка викладу матеріалу в другому розділі дисертації, де здобувачкою проаналізовано стан досліджуваної проблеми у професійно-педагогічній практиці. На цій основі здійснено проектування змісту навчальних дисциплін, а також ефективних форм, методів і засобів формування ІК-культури майбутніх вчителів початкових класів.

Позитивною стороною роботи Олени Лушинської є те, що навчання студентів відбувалося з використанням платформи Moodle. Це корисно, передусім, для забезпечення зворотного зв'язку, стимулювання професійних зацікавлень майбутніх педагогів початкової освіти, відтак у *перспективі доцільним є також створення сайту супроводу розвитку їхньої готовності до використання ІКТ в початковій школі*, де були б зібрані дидактичні матеріали, запропоновані цифрові ресурси та інструменти, короткі відео уроків, презентаційні матеріали, навчальні ігри онлайн, інноваційні методики та рекомендації тощо.

Розроблена здобувачкою система інформаційно-комунікаційних завдань містить два розділи: 1) використання програмного забезпечення в педагогічній діяльності майбутніх учителів; 2) використання Web-технологій та інтернет-ресурсів у процесі навчання і виховання учнів початкових класів.

2. До переваг роботи Олени Володимирівни можна віднести її *безсумнівне практичне значення*. Адже запропонована дисертанткою методика навчання студентів при вивченні спецкурсу «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: інтегрований підхід» уможлиблюють підвищення рівня їх ІК-культури, а представлені інформаційно-комунікаційні завдання можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти у процесі викладання нормативних і вибіркових дисциплін. Заслуговує на схвалення також розроблений електронний курс з підвищення ІК-культури вчителів початкових класів «Цифрові технології в освіті», який може бути використаний у системі післядипломної освіти.

Креативність авторки виявилась у систематизації інноваційних освітніх цифрових ресурсів та інструментів для використання у початковій школі, у т. ч. в умовах дистанційного навчання: інструменти для створення інтерактивних презентацій; програми для створення мультиплікацій, анімацій; сервіси для підсумкового та формувального оцінювання результатів навчання, організації групової роботи; програми для закріплення умінь і навичок (навчальні ігри, вправи), програми для забезпечення відеозв'язку, а також окремі освітні сайти, де містяться дидактичні матеріали для організації та проведення уроків в початковій школі.

Відчувається, що дисертантці притаманний високий рівень цифрової грамотності, адже у роботі для створення інформаційно-комунікаційного освітнього простору вищої освіти використовуються сучасні освітні платформи, в т.ч. з інтерфейсом англійською мовою.

5. Наукова праця носить експериментальний характер. Здобувачкою на самодостатньому рівні викладено зміст організації й проведення експерименту, до якого на різних етапах було залучено 458 студентів спеціальності «Початкова освіта», які представляли заклади вищої освіти різних регіонів України.

Достатньо розлого описано *критерії* (інформаційно-комунікаційний, комунікаційно-діяльнісний, проєктивно-методичний, рефлексивний), що характеризують компоненти інформаційно-комунікаційної культури; та *показники*, які виявляються на низькому, середньому, достатньому і високому рівнях розвитку ІК-культури майбутніх вчителів початкових класів.

Організація експерименту відбувалась у три етапи (протягом 2016-2020 рр.): *констатувальний, формувальний, контрольний*. Олена

Володимирівна використала сучасні методи і методики дослідження, що робить результати виконаної роботи дійсно науковими, валідними.

Логіка педагогічного експерименту, вірогідність і коректність інтерпретації результатів заслуговують позитивної оцінки. Результати дослідницько-експериментальної роботи з перевірки сформованості кожного компонента ІК-культури (мотиваційно-когнітивний, змістово-діяльнісний, інтеграційно-операційний, аналітико-оцінний) дозволили констатувати позитивну динаміку реалізації дослідних цілей.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом, не викликають сумніву. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, оскільки спираються на належне теоретико-методологічне підґрунтя.

Робота достатньо ілюстрована – у ній 21 таблиця і 29 рисунків.

Надзвичайно цікавий матеріал подано в додатках, які представлені на 212 сторінках. Дисертантка досить широко подала методичні матеріали щодо використання цифрових інструментів для освітніх цілей: покрокові інструкції щодо використання сервісів для опитування, створення відео і презентацій, групової роботи; конспекти уроків з використанням ІКТ; проблемні завдання з аналізу сучасних мультиплікацій тощо.

Джерельна база дослідження. У дисертації використано 443 джерела, з них – 82 іноземними мовами, що є позитивним аспектом виконаної праці.

Структура дисертації виправдана логікою дослідження і послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора. Вона засвідчує науково обґрунтований підхід авторки до досліджуваної проблеми крізь призму професійної підготовки вчителя Нової української школи до використання ІКТ в освітньому процесі для підвищення його ефективності.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях. Незаперечним позитивним аспектом є достатньо широке представлення результатів дисертації – 23 публікації, з яких: 1 – розділ монографії, 7 статей у фахових педагогічних виданнях України, 2 – у зарубіжних фахових виданнях. Така кількість публікацій з теми науково-педагогічного дослідження є свідченням того, що воно здійснювалося упродовж тривалого часу і відповідно пройшло належну апробацію на різних етапах наукового пошуку. Опубліковані праці достатньо повно висвітлюють отримані автором результати.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Незаперечним авторським надбанням є розроблення структурно-функціональної моделі формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх учителів початкових класів в процесі професійної підготовки.

Однак дискусійним вважаємо *відсутність чіткості у презентації* цієї моделі: у меті дослідження йдеться про обґрунтування «*моделі формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх учителів початкових класів*» (с. 21); поняття «*модель*» вживається також у завданні (2), змісті роботи (с. 16), науковій новизні (с. 23), на рис. 2.2 «*Модель формування ІКК вчителя початкових класів*» (с. 137), висновках (с. 206). Водночас у завданні (4) (с. 22), висновках (с. 210), подекуди в тексті роботи вказано на «*структурно-функціональну модель...*». Тому варто було б уніфікувати поняття і послуговуватися ним у роботі.

2. Вважаємо доцільним у дисертації конкретизувати педагогічні умови, що є предметом дослідження, з орієнтацією на розвиток ІК-культури студентів:

друга педагогічна умова визначена як: «*матеріально-технічне забезпечення закладів вищої освіти*» (с. 149), очевидно варто її представити, наприклад, як: «*посилення / модернізація ІТ-інфраструктури ЗВО*». Адже на с. 150 дисертантка чітко вказує на необхідність «*створення інформаційно-комунікаційного середовища у ЗВО*» (віртуальне і реальне), що могло б також слугувати другою педагогічною умовою;

третя педагогічна умова – «*організаційно-дидактичне забезпечення навчальних дисциплін*» – варто було б подати як: «*упровадження новітніх методик організації освітнього процесу в ЗВО з використанням ІКТ*» або ж «*впровадження розробленого спецкурсу...*», або ж «*забезпечення електронного супроводу навчальних дисциплін з використанням освітніх інновацій*»;

четверта умова – «*інтегрована взаємодія викладачів нормативних і вибіркових навчальних дисциплін*»; на нашу думку, варто було б конкретизувати, приміром, *посилення педагогічної взаємодії викладачів... щодо розвитку інформаційно-комунікаційної культури студентів*.

3. Недостатньо уваги, на наш погляд, приділено висвітленню кращих європейських (світових) практик підготовки майбутніх учителів початкової школи з використанням ІКТ.

4. У тексті роботи подекуди зустрічаються технічні огріхи та орфографічні помилки (подвійний і потрійний пробіли, наявні деякі неузгодженості відмінків по тексту, некоректні посилання на наукові джерела: наприклад, [94] – с. 33; [253] – с. 60).

В окремих випадках дисертантці не вдалося уникнути декларативного та описового стилю, у теоретичній частині недостатньо критичного аналізу приведених автором досліджень.

5. У подальших наукових дослідженнях доцільно було б простежити рівень готовності молодих учителів початкової школи до використання запропонованих дидактичних матеріалів, ІКТ у період їх адаптації до професійної діяльності в Новій українській школі, передусім на предмет практичного застосування ними запропонованих у дослідженні методичних положень. Водночас, зважаючи на цінний доробок дисертантки, рекомендуємо включатися до проведення курсів підвищення кваліфікації, онлайн-тренінгів для вчителів-практиків для розвитку в них умінь і навичок роботи з учнями в умовах дистанційного і змішаного навчання (у т.ч. на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника).

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки роботи. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання у процесі дослідження були виконані, а його результати широко представлені у відповідних розділах. Робота написана на високому науковому рівні, відчувається логічний перехід від однієї частини матеріалу до іншої; чітко сформульовані висновки до розділів і загальні висновки, що дає підстави сприймати її як системне й завершене дослідження.

Загальний висновок.

Дисертація «Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки» є самостійним дослідженням, відповідає п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, вимогам спеціальності 015 «Професійна освіта», а її авторка – Луцинська Олена Володимирівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

О. Б. Будник

05 квітня 2021 р.

